

De trieste balans na één jaar opvangcrisis: één op vijf asielzoekers in België slaapt op straat

Exact één jaar geleden publiceerden we ons eerste bericht over de opvangcrisis, getiteld “[zet alle zeilen bij om nieuwe opvangcrisis te voorkomen!](#)”. We trokken aan de alarmbel omdat we onrustwekkende signalen opvingen over het opvangnetwerk. De bezettingsgraad ging gestaag de hoogte in, en de uitstroom uit het netwerk haperde. De toenmalige staatssecretaris Sammy Mahdi gaf aan dat er 5.400 bufferplaatsen gecreëerd zouden worden “om te kunnen anticiperen op de voorzienbare fluctuaties in de benodigde opvangcapaciteit¹”. Deze plaatsen moesten het opvangnetwerk “verzekeren tegen wat er in de komende maanden zal volgen”². Ondanks deze aankondiging ontspoorde de situatie vanaf oktober 2021.

Op 19 oktober stonden er voor een eerste keer 50 asielzoekers op straat. Vele maanden later is dit een dagelijkse realiteit. Alleenstaande mannen slapen nu na het indienen van de asielaanvraag standaard 7 tot 8 weken op straat. In deze nota maken we een stand van zaken op na een jaar opvangcrisis.

DE BELANGRIJKSTE TERMEN VAN HET ASIELRECHT OP EEN RIJTJE

Het asiel- en migratierecht staat bol van complexe benamingen. Om het overzicht te bewaren, geven we de belangrijkste termen mee:

- *Asielzoeker en verzoeker om internationale bescherming*: van zodra iemand asiel aanvraagt, krijgt deze persoon de hoedanigheid van asielzoeker. Als asielzoeker zal je aanvraag onderzocht worden. Tijdens dit onderzoek heb je recht op opvang. Sinds 2018 spreken we in heel de Europese Unie officieel over ‘verzoeker om internationale bescherming’ en een ‘verzoek om internationale bescherming’. Op deze manier wordt een uniforme terminologie doorheen heel de Europese Unie gebruikt. In deze nota gebruiken we ‘asielzoeker’ en ‘asielaanvraag’ om de leesbaarheid te bewaren.
- *Een erkend vluchteling*: een asielzoeker kan erkend worden als vluchteling. Een erkend vluchteling heeft een gegronde vrees voor vervolging op basis van diens ras, religie, nationaliteit, het hebben van een politieke overtuiging, of omwille van het behoren tot een sociale groep. De definitie van een vluchteling staat beschreven in de Conventie van Geneve van 1951.
- *Een subsidiair beschermde*: als een asielzoeker niet in aanmerking komt voor de vluchtelingenstatus, kan deze ook de status van subsidiair beschermde krijgen. Dit is het geval voor personen die bij een terugkeer naar hun land van herkomst een groot risico lopen om slachtoffer te worden van ‘ernstige schade’. Denk hierbij aan personen afkomstig uit een conflictgebied, die bij een terugkeer een groot risico lopen om slachtoffer te worden van dit conflict. De definitie van subsidiair beschermde staat beschreven in de Europese Kwalificatierichtlijn van 2011.

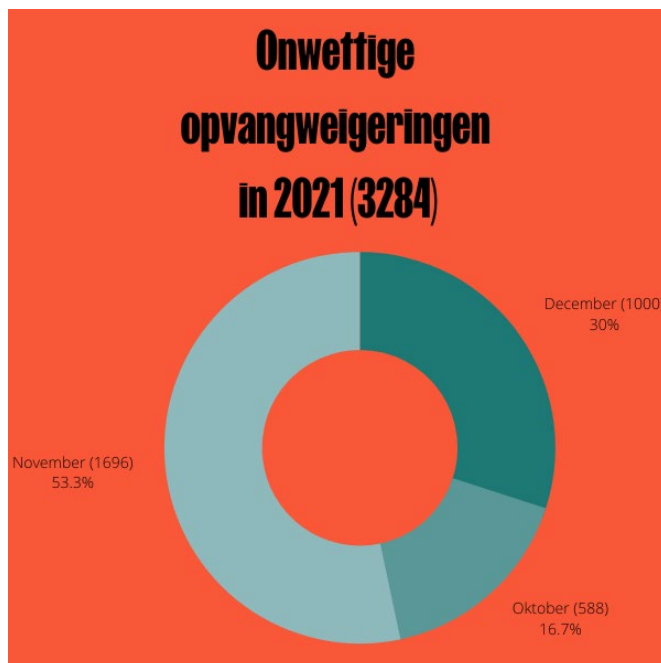
¹ Commissie voor Binnenlandse Zaken, Veiligheid, Migratie en Bestuurszaken, CRIV 55 COM 575, 22/09/2022, p. 21.

² Ibidem.

2021: EEN HARDE WINTER

HET JAAR IN CIJFERS: 3284 ONWETTIGE OPVANGWEIGERINGEN

Het najaar werd gekenmerkt door dagelijkse berichten over mensen op straat. Naarmate de temperaturen daalden, steeg het aantal mensen dat noodgedwongen moest overnachten rond het Klein Kasteeltje (KLK). Aanvankelijk probeerden de wachtenden met karton, dekens en ander gevonden materiaal, zelf beschutting te creëren tegen de muren van het KLK. Deze geïmproviseerde tentjes werden nadien verwijderd door de politie, waarna de mensen op straat geen enkel verweer meer hadden tegen de weerelementen. Een absoluut dieptepunt werd bereikt op 8 december, toen 15 niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) op straat stonden. De regering maakte zich tot dat moment sterk dat ze de meest kwetsbaren steeds opvang had kunnen geven. Pas op 24 december slaagde Fedasil er opnieuw in om iedereen een opvangplaats aan te bieden.

In totaal telden we in 2021 minstens 3284 onwettige opvangweigeringen voor asielzoekers. Dit cijfer is gebaseerd op tellingen van onze medewerkers aan het Klein Kasteeltje, en is allicht een onderschatting. We schrijven 'opvangweigeringen' omdat een persoon meerdere dagen na elkaar een opvangweigerings kan krijgen. Het effectieve aantal mensen dat in het najaar van 2021 op straat stond, is moeilijk te berekenen.

Het slachtoffer van deze praktijk is telkens 'de alleenstaande man'. Bij een tekort aan opvangplaatsen worden de beschikbare plaatsen verdeeld op basis van een prioriteitenlijst waarin 'de alleenstaande man' onderaan staat. Deze groep personen wordt steevast als 'niet kwetsbaar' beschouwd.

Nochtans kan elke asielzoeker kwetsbaarheden vertonen. Daarnaast wordt iemand ook gewoon kwetsbaar, wanneer die wekenlang op straat moet overleven. Op dit moment wordt er bij de registratie van asielaanvragen van mannen op geen enkele manier nagegaan of de betrokkenen bepaalde medische of psychologische kwetsbaarheden vertonen. Verder is er ook geen medische opvolging van de personen die op straat verblijven³. Zij hebben wel een recht op medische hulp, maar dit blijft dode letter tijdens het verblijf op straat.

³ Dokter van de wereld, 'wachtrijen voor het Klein Kasteeltje: honderden mensen trotseren de hitte, zonder toegang tot drinkwater of toiletten', 19.08.2022, <https://doktersvandewereld.be/nieuws-publicaties/wachtrijen-voor-het-klein-kasteeltje-honderden-mensen-trotseren-de-hitte-zonder>.

DE RECHTBANK VEROORDEELT FEDASIL EN DE BELGISCHE STAAT EEN EERSTE KEER

Om deze onwettige situatie een halt toe te roepen, stelde Vluchtelingenwerk Vlaanderen samen met 9 andere middenveldorganisaties in november 2021 de Belgische staat en Fedasil in gebreke.⁴ Onze eisen waren helder: respecteer het recht op opvang, en het recht op asiel opnieuw, in overeenstemming met het wettelijk kader. We argumenteerden dat het aanbieden van opvang een resultaatsverbintenis is, en geen inspanningsverbintenis. Deze argumentatie loopt gelijk met de Europese Opvangrichtlijn en rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Dit resultaat moet dan ook gehaald worden, ongeacht de externe omstandigheden.

Fedasil verweerde zich door aan te geven dat het Agentschap haar wettelijke verplichting niet kon nakomen door een samenloop van omstandigheden: de covid-19 pandemie beperkte het aantal beschikbare plaatsen in het opvangnetwerk, de overstromingen in de zomer van 2021 hadden honderden plaatsen vernietigd, en er was een hoger aantal verzoeken om internationale bescherming. De Franstalige Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel wees dit verweer van de hand, volgde onze argumentatie, en drukte zich vernietigend uit over de aanpak van de opvangcrisis in een vonnis van 19 januari 2022⁵. Ze veroordeelde Fedasil en de Belgische staat, met de boodschap dat beide instanties het recht op opvang en het recht op asiel opnieuw moesten respecteren. Per dag dat dit niet gebeurde, moest er een dwangsom van €5000 betaald worden.

2022: OPLOSSINGEN VOOR DE OPVANGCRISIS BLIJVEN UIT

DE 'DOORREIZENDE ASIELZOEKER' WORDT ONTERECHT GEVISEERD

Begin januari zagen we een tijdelijke verbetering van de situatie. Iedereen kreeg opnieuw een opvangplaats, en iedereen had de mogelijkheid om een asielaanvraag in te dienen. Helaas bleef de toestand van het opvangnetwerk precair, en was er nog lang geen licht aan het einde van de tunnel. Om de druk op het opvangnetwerk te verlichten, besloot voormalig staatssecretaris Mahdi eind januari om een wachtlijst in te voeren voor mannelijke asielzoekers die reeds elders in de EU een asielaanvraag indienden. De verklaring hiervoor was dat zij die al 'bed, bad en brood' genoten in een ander land, onterecht een opvangplaats in België innamen.

Deze praktijk is in strijd met de Belgische opvangwet en de Europese Opvangrichtlijn. Elke persoon die een eerste asielaanvraag indient, heeft een automatisch recht op opvang. Dit recht staat los van het feit dat je reeds elders binnen de EU een asielaanvraag indiende. Er kunnen immers goede redenen zijn waarom je je asielaanvraag niet in dat andere EU-land, maar wel in België wilt indienen (zoals de aanwezigheid van familie in België, de onmenselijke situatie in bepaalde EU-landen zoals Griekenland, ...). In elk geval leidt het toevertrouwen van mensen aan de straat nooit tot betere resultaten. De sleutel ligt net bij betere begeleiding.

---

⁴ De Morgen: [Belgische Staat en Fedasil veroordeeld voor slechte aanpak opvangcrisis \(demorgen.be\)](https://demorgen.be)

⁵ <https://www.agii.be/rechtbank-van-eerste-aanleg-brussel-19-01-2022>

DE DUBLIN-VERORDENING, WAT IS DAT NU WEER?

De Dublin-Verordening is Europese regelgeving die onder meer bepaalt dat een 'derdelander' na een onwettige binnenkomst op het Europese grondgebied een asielaanvraag moet indienen in het land van binnenkomst. Dit land blijft vervolgens verantwoordelijk voor elke volgende asielaanvraag. Indien een persoon hierna in een andere Europese lidstaat asiel aanvraagt, kan die teruggestuurd worden naar de verantwoordelijke lidstaat. Zo'n overdracht kan echter niet altijd doorgaan, bijvoorbeeld doordat de verantwoordelijke lidstaat geen menswaardige opvang kan verzekeren.

Zeker in de huidige Europese context waarin lidstaten hun wettige verplichtingen niet nakomen, gebeurt het wel vaker dat zo'n overdracht niet uitgevoerd kan worden. Zo zijn er in nationale rechtbanken regelmatig vonnissen die overdrachten naar een ander Europees land schorsen. In het verleden gebeurde dit al bijvoorbeeld voor Griekenland, Kroatië, Hongarije en Bulgarije.

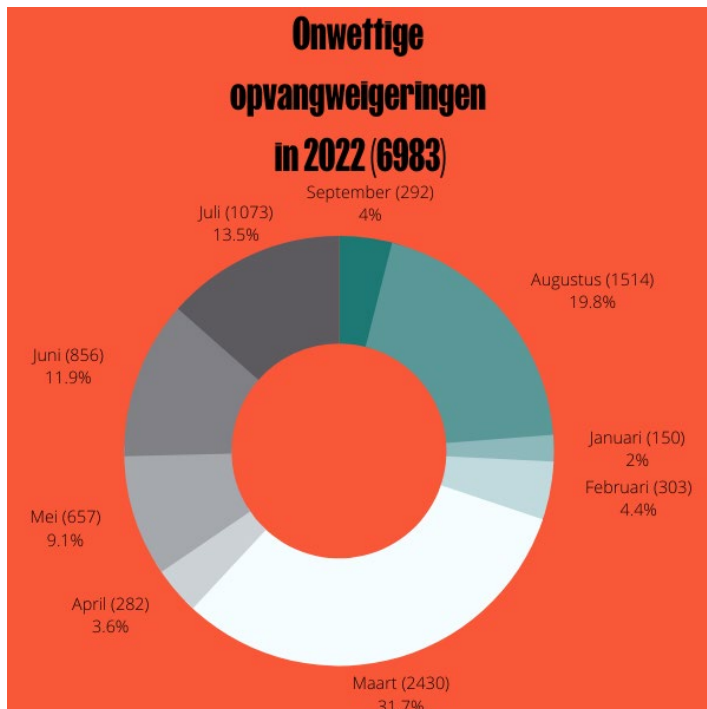
DE RECHTBANK VEROORDEELT FEDASIL OPNIEUW

Door de toepassing van deze wachtlijst werd al snel duidelijk dat Fedasil het vonnis van 19 januari 2022 niet zou respecteren. Dit vonnis voorzag namelijk niet in een uitzondering voor deze uitgesloten categorie van asielzoekers. Daarom trokken we -samen met dezelfde 9 andere organisaties- opnieuw naar de rechtbank om een verhoging van de dwangsommen te eisen. De rechter volgde ons opnieuw, en toonde zich andermaal vernietigend voor de manier waarop Fedasil de opvangcrisis aanpakte. Op 25 maart werden de dwangsommen verhoogd naar €10.000 per dag dat het opvangrecht niet werd gerespecteerd.

Ondanks deze rechterlijke veroordelingen verbeterde de situatie de daaropvolgende maanden niet en werd het niet respecteren van het opvangrecht een standaardpraktijk in België. Als een gevolg hiervan zijn de Belgische staat en Fedasil intussen zo'n €500.000 verschuldigd aan dwangsommen op collectief niveau. Hiervan werd nog niets betaald. Wij maken ons dan ook grote zorgen over het gebrek aan respect voor de rechtstaat. Mochten deze sommen betaald worden, is het de bedoeling van Vluchtelingenwerk en de andere partijen om hiermee zélf in opvangoplossingen te gaan voorzien.

HET JAAR IN CIJFERS: 6983 ONWETTIGE OPVANGWEIGERINGEN

Er ging sinds 24 januari geen dag meer voorbij waarop er geen asielzoekers op straat moesten slapen. Aanvankelijk ging het over personen die werden uitgesloten van de opvang door de wachtlijst van 24 januari. Vanaf maart kon deze maatregel het probleem ook niet meer verhelpen, waardoor elke alleenstaande, mannelijke asielzoeker op straat belandde. In heel 2022 waren er per maand gemiddeld 775 onwettige opvangweigeringen. Tot en met 7 september '22 zitten we voor dit jaar reeds aan 6983 onwettige opvangweigeringen.

Daarnaast kwam het recht om een asielaanvraag in te dienen opnieuw in het gedrang. Doorheen de zomer had niet iedereen altijd de mogelijkheid om onmiddellijk asiel aan te vragen. Nochtans is de mogelijkheid om asiel aan te vragen een grondrecht dat staat verankerd in het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie⁶. We beschikken niet over uitgebreide cijfers, maar in juli en augustus ging het over minstens 1431 gevallen waarin een persoon niet onmiddellijk asiel kon aanvragen.

Ondertussen ging de humanitaire situatie aan het aanmeldcentrum dagelijks achteruit. Dit resulteerde in een stakingsactie van het personeel van Fedasil op 23 augustus⁷. Hierna werd dan ook

beslist om de registraties voor asielaanvragen niet meer aan het Klein Kasteeltje te organiseren. Sinds 29 augustus vinden deze plaats in het kantoor van de Dienst Vreemdelingenzaken (Pachecholaan 44). Deze verhuis deed de rust aan het Klein Kasteeltje wederkeren, maar draagt verder niet bij aan een oplossing voor de opvangcrisis.

MANNEN KRIJGEN ENKEL NOG EEN OPVANGPLAATS VIA DE RECHTBANK EN ONZE JURIDISCHE PERMANENTIE

Zoals reeds vermeld, zijn hoofdzakelijk de alleenstaande mannen het slachtoffer van deze opvangcrisis. Zij belanden stelselmatig op straat, en kunnen hun opvangrecht enkel afdwingen via de arbeidsrechtbank. Sinds het begin van de opvangcrisis ondersteunt Vluchtelingenwerk Vlaanderen deze mensen op straat via de organisatie van een juridische permanentie. Deze permanentie werd specifiek gestart voor alleenstaande mannen die geen toegang krijgen tot het opvangnetwerk, maar wel recht hebben op een opvangplaats. Tussen oktober 2021 en april 2022 verliep dit in samenwerking met het Franstalige Bureau voor Juridische Bijstand in Brussel.

Sinds april 2022 werken we nauw samen met een gemotiveerde groep van advocaten die op pro bono basis werken. Onder coördinatie van DLA Piper en Freshfields is er elke namiddag een team van eerstelijnsadvocaten aanwezig om de mensen op straat in te lichten over de mogelijkheid om een opvangplaats af te dwingen bij de arbeidsrechtbank. Samen met deze teams, verwijzen we deze asielzoekers door naar gespecialiseerde advocaten vreemdelingenrecht die een urgente beroepsprocedure opstarten bij de arbeidsrechtbank.

⁶ Artikel 18, Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, <https://fra.europa.eu/nl/eu-charter/article/18-het-recht-op-asiel>.

⁷ <https://express.adobe.com/page/7KyIQCR4PRYUo/>

EEN ARBEIDSRECHTBANK, WAT IS DAT?

In België is de arbeidsrechtbank bevoegd voor geschillen tegen Fedasil. In zeer urgente gevallen bestaat er een snelle procedure die uitzonderlijk opgestart kan worden met een 'eenzijdig verzoekschrift'. Als asielzoeker moet je aantonen dat je vraag urgent is, en op het eerste zicht gegrond. Als een asielzoeker op straat leeft en die heeft recht op opvang, zijn beide voorwaarden meestal vervuld. In zo'n situatie zal Fedasil veroordeeld worden door de arbeidsrechtbank, en wordt het Agentschap verplicht om een opvangplaats te verlenen. Per dag dat Fedasil deze beslissing niet nakomt, moet het een dwangsom betalen. De rechter legt het bedrag van deze dwangsom vast.

Via deze juridische permanentie bereikten we sinds april al meer dan 3000 dakloze asielzoekers. In diezelfde periode werden er 14.410 verzoeken om internationale bescherming ingediend. Als je een verzoek om internationale bescherming indient, heb je recht op opvang. Dit mag enkel beperkt worden met een individueel gemotiveerde beslissing, wat nu niet gebeurt. Dat betekent tussen april en september 1 op 5 van de personen die een asielaanvraag indiende, geen opvang kreeg.

Aanvankelijk verkregen asielzoekers via deze weg binnen 1 week een opvangplaats. Sinds de zomer loopt deze procedure ook vertraging op, en duurt het ongeveer 7 à 8 weken voordat je een opvangplaats krijgt. Het is geen uitzondering dat een man op straat de beroepsprocedure tegen Fedasil heeft gewonnen, en nadien nog 4 weken op straat moet slapen. Gedurende deze 4 weken respecteert Fedasil deze rechterlijke uitspraak niet en moet het in principe een dwangsom betalen. Op dit moment ligt dit bedrag op €1000 euro per persoon, per dag. Er slapen minstens 200 personen per dag op straat die volgens de arbeidsrechtbank recht hebben op een opvangplaats.

Dit betekent dat Fedasil in totaal op dagelijkse basis €200.000 aan dwangsommen verschuldigd is. Na 11 maanden van opvangcrisis ligt het -theoretische- totaalbedrag van deze dwangsommen ongetwijfeld boven de miljoenen. Tot op heden betaalde Fedasil nog geen enkele individuele dwangsom. Dit betekent niet dat de veroordelingen worden gerespecteerd. Ook hier maken wij ons ernstige zorgen over het gebrek aan respect voor de rechtstaat.

Deze zorgen worden in toenemende mate gedeeld door de rechterlijke macht. In mei 2022 publiceerde de Franstalige arbeidsrechtbank van Brussel een persbericht waarin het aangaf dat het relatief veel urgente beroepen tegen Fedasil moest behandelen⁸. In de periode tussen 2014-2019 werden er jaarlijks gemiddeld 38 van zulke beroepen behandeld door de arbeidsrechtbank.

In mei 2022 lag het voorlopige totaal op 1007 behandelde beroepen tegen Fedasil. De arbeidsrechtbank hekelde bovendien het feit dat er zelden sprake was van een juridisch geschil. Fedasil verweert zich zelden, en werd in 90% van de opgestarte beroepen veroordeeld. Ondertussen ligt het aantal ingediende beroepen tegen Fedasil al een stuk hoger. Hier zijn geen exacte cijfers van, maar we weten dat er reeds meer dan 4000 van deze beroepen werden opgestart bij de Franstalige arbeidsrechtbank van Brussel alleen al. Dit resulteerde in minstens 1700 veroordelingen van het Agentschap tussen oktober 2021 en augustus 2022.

---

⁸ Franstalige Arbeidsrechtbank van Brussel, 24.05.2022, <https://www.tribunaux-rechtbanken.be/fr/tribunal-du-travail-francophone-de-bruxelles/news/902>.

2018	2019	2020	2021	Mei 2022	September 2022
14	42	1249	922	1007	Ca. 4000

Deze toegenomen hoeveelheid van beroepen tegen Fedasil heeft een enorme impact op de bredere werking van de arbeidsrechtbank. Magistraten, gerechtsdeurwaarders en advocaten draaien overuren doordat Fedasil het opvangrecht niet respecteert.

EEN OPLOSSING BLIJFT UIT

Ondanks de veelvuldige veroordelingen van Fedasil op collectief en individueel niveau, blijven er dagelijks mensen op straat slapen. Een oplossing voor de opvangcrisis lijkt er niet aan te komen. In juli van dit jaar nam de regering een pakket aan maatregelen om de opvangcrisis op te lossen, maar deze blijken ruim onvoldoende te zijn. Op korte termijn zijn er nog steeds extra opvangplaatsen nodig, om te vermijden dat er nog mensen op straat moeten overnachten. Op lange termijn zijn er structurele aanpassingen nodig van het opvangmodel, en moet er nagedacht worden over een systeem dat bestand is tegen fluctuerende asielaanvragen.

[Op 13 september publiceerden we daarom samen met Ciré, Dokters van de Wereld, Artsen Zonder Grenzen en Samusocial een draaiboek om uit de opvangcrisis te geraken.](#) Dit draaiboek werd ondertekend door 50 organisaties en bevat korte en lang termijn maatregelen die een einde kunnen maken aan deze opvangcrisis.

Wij vragen dat de regering deze humanitaire crisis op eigen bodem ernstig neemt, en wensen hierover in gesprek te gaan met premier Alexander De Croo. Deze opvangcrisis is een probleem dat het hele land aangaat: er is nood aan structureel overleg tussen de verschillende bestuursniveaus en over de beleidsdomeinen heen. Dit is niet enkel een crisis van staatssecretaris de Moor.